

B e v i i s

at

de Irſke ved Niimannernes Ankomſt til Irland i det ottende
Aarhundrede fortiene en udmærket Rang blandt de
meſt oplyſte Folk i Europa paa de Tider.

af

G. J. Thorkelin.

Førend Irland blev forbundet med det Engelfke Herredømme, er dets Hiſtorie tæt indvævet i den Danſke, ei heller er det mueligt at beſkrive de Nordiſke Folkes Handlinger, uden beſtändig Overført til Javernas grønne Kyſter.

Tidlig glæde vi os i Haabet om en riig Høſt af ſikre Eſterretninger om vore Forfædres Bedrifter, og om de vigtige Følger, ſom diſſe havde for Irlands Skiæbne; men det varer ikke længe til vi opdage Hindringer, ſom ſtandſe os paa vor Løbebane: Vi mærke ved første Diekaſt, at alle de Eſterretninger, ſom de Irſke Hiſtorieſkrivere levede os om de Nordiſke Heltes Bedrifter, ere meget ufuldſtændige, ofte halv ufortalte, og ſtedſe indhyllede i en kunſtlet Dunkelhed ¹⁾. Saaledes imedens de ældre Hiſtorieſkrivere giøre ſig al muelig Glid, for at opheie i ſouſtig Stiil, enhver Skiermydſel og Seier, ſom deres Prindſer tilſegtede ſig og erholdt over Niimannerne; og medens de male med de udføgteſte Farver diſſes Grumhed, omverlende Ulykker og Nederlage, ſøge med

¹⁾ De Leland's History of Ireland. London 1773. Vol. I. præface p. 48.

med vellykket Flid at skilte de sande Aarsager, som bragte hine Nordens Folk til Irland i det ottende Aarhundrede, og nødte dem til ved idelige Krige at søge Sikkerhed og Fred i deres nye Boliger.

Heraf kommer det, at naar de Nære endelig vilde udvikle Drivestedrene til de vigtige Hændelser, som skede i Irland i den forebemeldte Tid, forsikre de os, at Nordens gamle Nationer plyndrede for Tidsfordriv ²⁾; og for at møtte deres blodtørstige Hjertes, med de Christnes Forsølgelse, anfaldt denne Helgens De, med en ødelæggende Grumhed.

I Sandhed, man skal ikke lettelig finde andre Grunde, end de foregaaende til Ostmannernes Toge til Irland, naar vi antage den Beskrivelse, som Davide Hume har givet af Irland. "De Irske, siger denne yndede Skribent ³⁾, have fra de ældste Tider befundet sig i den vildeste Tilstand, og lagt begravet i den dybeste Bankundighed. Da de aldrig vare undervungne af Romerne, fra hvilke den vestlige Verden modtog sin sædelige Forsatning, vedbleve de bestandig at leve i det mest ukunstlede Selskab, og udmærkedes kun ved de Vaster, hvilke den menneskelige Natur, der ikke er tæmmet ved Opdragelse eller ved Love, altid er underkastet. De Fyrstendømmer, bliver han ved, hvorudi Landet var indeelt, udevede uafsladelig Vold og Rov imod hverandre; Tjudbyggerne ærede Vaster meer end Dyden; de vare ubekjendte med det daglige Livs allerimpleste Haandtering, endog Jordbrug og Agerdyrkning vare aldeles fremmede for dem."

Saa megen Hetaagelse jeg endog bærer for Humes anførte Vidnesbyrd og for de gamle Skribenters ⁴⁾, paa hvilke han uden Tvivl grunder sit ufor-

deels

²⁾ Mezeray Histoire de France. Tom. I. p. 165.

³⁾ History of England. Lond. 1786. 8vo. pag. 424. Vol. I.

⁴⁾ De fornemste af disse ere: 1) *Strabo*. Libr. IV. p. 201. 2) *Diodorus Siculus*. Libr. V. c. 32. 3) *St. Hieronymus*. De tilstaae alle, at hvad de fortælle om Irland, var blevet dem sagt af andre. Den Førstes Ord ere disse: "Jeg kan ikke sige noget vist angaaende de Britiske Folk som boe i Irland. Kun deite har jeg ladet mig sige, at de ere meget vildere end de andre Britter, at de ere de største Frandsere, æde Menneskekød, og sætte Væ deri at fortære paa denne Maade deres afdøde Forældres Legemer. Alligevel, endskjønt vi have anført denne Esterretning, her vi dog tilstaae, at vi ikke have noget afgjørende Beviis derpaa" 4) *Ful. Solinus* Poly histor. c. 35. 5) *Giraldus Cambrensis*; hvorfra 6) *Johannes Bromton* har taget det meste. Begge have søgt at afsniale Irlanderne med de sorteste Farver.

deelagtige Udsagn, tør jeg dog drage det meste i Tvivl; thi lad være at Ostmannernes Fædreland, de nuværende Twillingriger Danmark og Norge, tilligemed Sverrige og den nedre Deel af Tydskland ⁵⁾, har været i ældre Tider Krigens fornemste Skole, saa har man dog aldrig hørt at dets Sønner ødslede med deres Mod og Tapperhed, hvor Haab om Rigdom, Magt og Ære ikke lovede vis Belønning. Ikke heller er det rimeligt at de Nordens Folk, hvis kloge Indretninger, at jeg her skal bruge den dybsforskende Montesquieus Udtryk, have tienst det øvrige Europa til Mønster i senere Tider, ville sætte alting paa Spil for den daarlige Fornøielse at have overfaldet, slaget og næsten edelagt en vild og fattig Nation.

Løkket af Fordeel og Ære søgte vore Forsædre Irland, den Æ, som fra Arilds Tider har været Skiæbnens Spillebold, og hvis Handel, Rigdomme og naturlige Bessaffenhed vel lønnede Krigeren.

Jeg føler denne Sandhed saa levende, at jeg underdanigst vover at udbede mig det Kongelige Selskabs Godhed til at anføre de Grunde, som bevæge mig til at troe, at saavel Landets naturlige Fordeele, som Indbyggernes borgerlige Forsatning have været de fornemste Aarsager til Ostmannernes Fart paa Irland. I dette Niemed vil jeg stræbe at vise, at de Irske, ved Ostmannernes Ankomst i det ottende Aarhundrede, fortjene en udmærket Rang blandt de mest oplyste Folk i Europa paa de Tider, og at denne Omstændighed haver været den vigtigste Bevægegrund hos Ostmannerne til at nedlade sig, og fæste Fod i Irland.

Landets Grundlove og Videnskabernes Forsatning i den egentligste Forstand ere beskrevne af andre. Jeg vil derfor alene røre ved de Materier, som ere mindre bekjendte, og hvilke dog ere de, som gave vore Fædre Lyst til at besøge Irland.

Det er meget vanskeligt at udvikle Folkenes ældgamle Tilstand. Hvad man ikke finder desangaaende stemplet med Troværdighed i samtidige Skribenters Beretninger, eller kan bygge paa kritiske Undersøjjelser af de Mindesmærker, som Alderdommen skienkede os, bliver i det høieste en Gissning.

Længe

⁵⁾ Grupe vom Uebergang der Sachsen nach Britannien. Hanov. Gelehrte Anzeig. 1752. Pag. 140. f.

Lange vidste Irlanderne ikke noget andet om deres Oprindelse og Tilstand end det som stød fra Slægt til Slægt paa den uvisse Overflade af mundtelig Sagn *). Paa denne meget usikre Vej vandrede Barderne i deres Sange, og disse Sange forandrede Esterlægten, enhver efter sin Smag og Diemed.

Uf

*) Med slige Fabler ere følgende Haandskriver i det Irske Sprog fyldte: 1) *Leabhuir Dromnainachta* eller den hvide Bog, som lærer: at Cains trende Døtre vare de første, som indtog Irland, og at den ældste kaldet Bamba gav Den sit Navn. 2) *Leabhuir Lecane* navnet hos *Lhuid* i hans *Archeologia*. p. 433. Dette Haandskript havde hørt til Trinity College i Dublin, men var i Biskop *Nicolsons* Tid ikke mere at finde. Cfr. Biskop *Nicolsons* *Historical Library*. Part. III. p. 18 & 56. & *Thomas Astles* *Origin & progress of writing*. London 1774. pag. 115. seq. Det blev opdaget i det Lombardske Collegii Bogsamling i Paris 1787 ved Obersten Herr *Charles Valancy*, og efter hans Begiering sendt til dets rette Hiem. 3) Bogen af *Ballymote*, skrevet i Aaret 1390, og kjøbt 1522 af *Hugh Duff O' Donnel*, Prince af *Sirconel*, som betalte for det 140 Melkekøer til *Mac Donogh* af *Coron*. For nærværende Tid tilhører dette Pergament-Manuskript Ridderen *Thomas O' Gorman*, Hovedet for den *Hymbairske* Slægt. Det indeholder, efter Herr Oberst *Valancys* mig meddeelte Efterretning, følgende Artikler:

Contents of the Book of *Ballymore*.

Extracts from the Psaltar of *Cashel*. The Book of *Glandaloch*, the Chronological poems of *Gilla-Coeman*, *Gilla-Macduda*, *O Don*, *O Dugan*, *O Flin*, *Flan*, of *Bute Monastery* & other *Senachies*. Some of the *Phenian institutes* or *Brehon Laws*. The various Alphabets of the *Ogam* & concludes with the *Wais of Tray*.

1. Of the posterity of *Noah*.
2. Accounts partly authentic & partly fabulous of the first inhabitants of *Ireland*.
3. Pag. 31. *Gilla Coemans* Historical poems of the Heathin Kings of *Ireland*.
4. The Christian Kings of *Ulster*, of *Leinster*, of *Conaught* & of *Munster* composed in 1150.
5. Of the *Milesian Race* & first of the *Hy Neals*. fol. 43.
6. The Generation of *Neal*. fol. 48.
7. Of the *Hy Brune Heremonians*. fol. 54.
8. The *Hy fiacra Race* of *Tir Aawly*. fol. 63.
9. The *Cancolla Race*. fol. 64.
10. The *Lagenians*. fol. 70.
11. The *Conatian Race* of *Ireland* & *Scotland*.
12. The families of *Albany* or *Scotland*. fol. 84. b.
13. The *Ultonian families* fol. 87.
14. The posterity of the celebrated *Conall Learnach* Prince of *Ulster* in the first Century. fol. 94. b.

15.

Uf alle de Irſke Skrifter, ſom fortiene Oldforſkernes agtsomme Tilſid, ere Aarbøgerne de førſte. De bedſte *) blandt dem begynde førſt ved Chriſtendommens Indførelſe; de lade os ganſke i Mærke i Henſeende til den forbigangne Tid, og brede desuden et ſvagt og ufuldſtændigt Lys over de Handlinger, ſom Annaliſterne paatog ſig at bevare fra Undergang. Thi imedens Krige, Plyndring, Grumbeder, ſom Sædelighed gysrer ved, og andre borgerlige Plager optage den ſtorſte Plads, finder man ikke et eneſte Ord om den fredelſkende Viſe, ſom udvidede Forſtandens Rige, forbedrede Sielen, og forædlede ſine Medborgeres Sæder.

Vi maae derfor henvende os til andre Midler, og ſtræbe eſter at ſamle til vor Henſigt de Foralderens Levninger, ſom vi finde hiſt og her iblandt Tjerdernes Ruiner.

Den førſte Skribent om Irlands ældſte Beſtaffenhed, paa hvis Sagn vi kunde lide, er Tacitus. I Agricola's Levnet af ham fortæller han ⁶⁾ os, at

15. The Munſter families. fol. 97.
16. The Dalias Race. fol. 102. b.
17. The Race of Lughad ſon of Ill. fol. 109. b.
18. The Britons & Picts. fol. 113.
19. Revolutions of Ireland. fol. 114. b.
20. Saxons in Ireland. fol. 116.
21. The Mothers of Irifh ſaints. fol. 117. & the Irifh ſaints.
22. The Hebrews fol. 130. b.
23. Fabulous Account of Concovar Mac Neffa. fol. 130.
24. Art the ſolitary King of Ireland. fol. 137.
25. The Names of the old Belgian & Kentifh Tribes in Ireland who have overſet the Mileſian Government in the fiſt Century. fol. 140.
26. Fabulous tracts. fol. 141. b.
27. Rules of Meaſures of Irifh Verſification.
28. A treatiſe of the Oghom Alpabet & letters. fol. 169.
29. Elements of Law very obſcure. fol. 181.
30. The Antient Names of Hills Rivers & places of Ireland. fol. 188.
31. The Argonautic Expedition & Trojan war. fol. 230.
32. Of O' Flanagan's. fol. 249.

*) Annalerne af Ulſter, Inniſfallen, de fire Meſtere, &c.

⁶⁾ Tacitus Vita Agricolaë. c. 24. Hibernia medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari oppurtuna valentiſſimam Imperii partem magnis invicem uſibus per commercia conjungit. Solum coelumque & ingenia hominum, cultusque

at denne store Ø var i Henseende til Jordens, Luftens, og de Indfødtes Sæder og Skikke, lidet forskiellig fra Britannien 7). Beda siger udtrykkelig hvorudi denne Forskiel bestod, og forsikker os, at Luften var baade sundere og mildere end i England, da det sielden sneede længere end tre Dage ad Gangen, hvorfor man ikke behøvede at lægge Høe ind til Vinteren, eller at holde Dvæget paa Stald. Desuden var Landet riigt paa Melk og Honning, var Viindruer hist og her, og havde Overflodighed paa Fisk, Fugle, Hiorte, Gieder og andre Oienstande for Jagten. Med eet Ord, alting havde det Udseende, som Amalthea havde der udtømmet sit Horn. For det øvrige besadde Indbyggerne store Skatte, bestaaende i Guld, Edelstene, prægtige Klæder, Vaaben og andre Kunstsager 8). Vi spørge da: hvor fik de Jærke alt dette fra? Unægtelig ved Handelen.

Landets Havne vare allerede i Casitüs' Tid bedre bekendte end de Engelske, formedelst den idelige Handel som fremmede Kiøbmand dreve der. Jeg behøver ikke at erindre, at Kiøbmandskab og Folkeophvnsning gaae Haand i Haand; Erfarenheden lærer, at Kunster og Videnskaber ere Handelens nydige Døttre.

U a a a 2

Hvad

que haud multum a Britannia differunt. Melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti. Biskop Huert mener, at denne vigtige Efterretning er bygget paa en Indberetning til Julius Cæsar af Crassus, som blev udskiftet paa Opdagelser omkring de Jærke Ryster. Histoire de Commerce & de la Navigations des anciens. Paris 1727. pag. 183 184.

7) Beda Historia Ecclesiastica. Edit. Cantabrig. 1722. Lib. I. c. 1. p. 41. Est autem Hibernia insula omnium post Britanniam maxima. Hibernia autem latitudine sui status, & salubritate & serenitate aeris multum Britannia præstat, ita ut raro ibi nix plusquam tridua remaneat. Nemo propter hiemem aut foena secet æstate, aut stabula fabricet jumentis — dives lactis ac mellis insula, nec vinearum expert, piscium volucrumque, sed & cervorum caprearumque venatu insignis.

8) Beda in Vita Sti. Patricki. Homines Hibernia divites sunt in auro & argento. St. Donatus, Biskop af Etruria, som døde i Aaret 840, synger saaledes om Irland:

Finibus occiduis describitur optima tellus
 Nomine & antiquis Scotia scripta libris.
 Insula dives opum gemmarum vestis & auri,
 Commoda corporibus aere, sole, solo.
 Melle fluit puleris & lacteis Scotia campis
 Vestibus atque armis, frugibus, arte, viris.

Hvad de Artikler endog have været, hvori Landets udgaaende Vareer bestode, saa er det dog vist at de vare saadanne, som fortiene at betragtes som værdige Belønninger for de Farer, som vore Fædre frivillig underkastede sig ved at sege Rigdom og Ære.

Linnen har været giort i Irland fra de Tider, som tabe sig i uopleselige Skyer af den mørke Alderdom; thi alle de Celtiske Nationer vare velbevandede i Væverkunsten; de vævede Linnen, og gavede det skienne Farver. Den hellige Patricks Liv og Levnet fortæller os, at denne høistnødvendige Artikel var alt meget brugelig i hans Tid; thi haver den ædle Brigida kundet stikle fra hendes Andagtsøvelse saa megen Tid, som var nødvendig til at spinde og væve det Linnen, hvori hendes hellige Ben blev henlagt til sin sidste Hvile ⁹⁾, saa bør man troe, at Linnen var da almindeligt. Desforuden er det bekiendt af bemeldte Helgens Levnet ved Cogitosus, en Autor af det siette Aarhundrede, at den Kone, som nød den Ære at bevarte den hellige Jomfrue, sit Fædrenelands tilkommende Skysferinde, var formedelst Mangel paa Brænde nødsaget til at bugge sin Væverstoel istykker, for dermed at fuge Maden ¹⁰⁾. De Islandiske Historier tale tidt om Triske Linnen. Det møder os i Historien af Orvarod, hvis Bedrivter vores danske Livius henfører til det tredie Aarhundrede ^{*}). Denne Kriger tog en Triske Prindsesse fangen paa et af hans Toge der i Landet. Den Skienne forærede ham en Skiorte, giort af Linnen, hun selv havde vævet. Derfor erholdt hun sin Frihed, og Helten blev beriget med et Klædebon, som skulde holde ham fri fra Saar; denne var i det rim-

geste

⁹⁾ *Jocelini Vita Sti. Patricii in Florilegio Insulæ Sanctorum per Thomam Messinghamum. Parisiis 1624. cap. 188. pag. 82. Illa se felicem fore pronuntiavit, si ejus sacratissimum corpus obvulveretur linteamine, quod propriis manibus nendo, & texendo, ad idem obsequium ipsa preparaverat.*

¹⁰⁾ *Vita Stæ. Brigide apud Th. Messinghamum. cap. 10. pag. 198. Prosperum iter faciens S. Brigida in amplissimo campo Breg, cum declinaret ad vesperum dies ad habitaculum (fidelis cujusdam) foemina veniens, cum ea pernoctavit. Quæ obviis manibus & gratulanter suscipiens, gratias omnipotenti agens de foelici adventu reverendissimæ Brigide virginis Christi. Cumque non haberet propter suam inopiam unde nutriret, & cibum unde tales hospites cibaret, incidens ligna rellaria, in quibus textura telarum operabatur, in pastu ignis vitulum suum, quem occidit, super struem lignorum ipsorum ponens, igni assavit, cum bona voluntate.*

^{*} P. Fr. Suhms Critiske Historie af Danmark. Vol. III. Pag. 440.

geste den Kongelige Væverfkes Forsikkring. Vel lader dette heel romantisk, men den Romantiskhed falder bort, naar man erindrer sig, at Linnerbrynier vare allerede anseete i Homers Tid ¹¹⁾, som de allertientligste til Forsvarsvaaben.

Efter at have været saa loselig ved de Irfskes Spindestav og Væverstoel, leder Materien mig til deres Landhuusholdning, uden hvilken Spolen skulde været uden Nytte eller aldeles ubekendt. Det er først i senere Tider at Ir-lænderne ere blevne Hyrder; thi efter Spencers Vidnesbyrd overgik de En-gelænderne i Civilisation under Heinrich den Anden ¹²⁾.

De Brehonske eller de gamle Irfske Love indeholde adskillige Artikler, som lære os, at den lovgivende Magt haver tidlig indseet Agerdyrkingens Bigtighed, og søgt at beskytte den Videnskab, som er en af Guddommens fornemste Gaver, hvorpaa Statens Magt beroer.

Den Fremgang, som en Nation gior i Sædelighed og borgerlige Indretninger til Livets Nødtørst, Magelighed og Overflod, er jævnsidig med dens Loves Forbedring, Opmuntring til Vindskibelighed og Tilvært af dens Rigdom. Derfor bliver det nødvendigt at tale noget om den Brehonske Lovs Alder. Men førend jeg gaaer videre, er det min Pligt at giøre bekiende, at Giraldus Cambrensis ^{*}), Ridderne John Davis og William Blackstone, hvis dybe Indsigt i Lovkyndigheden agtes meget høit af alle, nægte reent ud at Ir-lænderne nogenstinde havde egne skrevne Love. Tværtimod, disse Lærde paastaae at de Brehonske Love ere en Samling af private Kiendelser, affagte i de senere Tider. Hvad det Første angaaer, da giores den hele Sats til intet; thi Cumman eller Commincus Albus, Abbed paa Den i Hy, ved Aaret 657, beraaber sig i et Brev til Segienus ¹³⁾ paa skrevne Love, maaskee de samme, hvorfra Egbricht, Erkebiskopen af York, hentede de

U a a a 3 Anord-

¹¹⁾ Derfor kaldes den Oilske Ajax λινοβαρηξ i den anden Bog af Iliaden. Confr. Plinii Hist. Nat. Lib. XIX. c. I. Cornelius Nepos in Iphicrate. Genus lorica-rum Mutavit & pro ferreis atque æneis lineas dedit, quo facto expeditiores milites reddidit.

¹²⁾ A view of the State of Ireland in a Dialogve between Evdoxus and Irenæus.

^{*}) Derfor kalder han de Irfske Gens exlex.

¹³⁾ Ufferi Sylloge Epistolarum. pag. 24.

Anordninger, hvilke han udgav for Stiftet imellem Aarene 734 og 766 ¹⁴⁾). Blandt disse ere nogle tagne af de Irske Love. Desuden finde vi en anden Samling af Irske skrevne Love, udgivne ved D' Achery ¹⁵⁾). Den anden Paastand er ligesaa urigtig. Den skulder Mangel paa Kundskab i Sproget, og Fordom mod Irælenderne, sin Oprindelse og Fremgang *). For nylig haver den lærde Oberst Herr Charles Valancy opdaget det rette Værd af disse Fortidens fortræffelige Lovninger. Endskjønt han er en Engælender, lærte han det irske Sprog, ikke alene som det bruges i daglig Tale, men som det var da Irland adlød sine egne Konger. Man vidste tilforn at de ældste Haandskrivter af de bemeldte Love forvaredes i den Samling, som de Seabrightske Arvinger forærede til det Dubliniske Universitet; men ingen kunde læse dem, og alle troede at det Hele var en Fabel. Dette ansporede Herr Valancy med dobbelt Iver, hvilken endelig blev belønnet, da han fandt at Loven var skreven paa den Busrophediske Maade, og indeholdt mangfoldige Ting, som give Landets Historie nyt Lys og ny Skikkelse. Det Fragment af disse Love, som jeg har bragt med mig fra Irland og nedlagt i det Kongelige Bibliothek, er, saavidt jeg kan skionne af Skrivten, vel ikke ældre end fra det trettende Aarhundrede. Derimod er Sproget frit for alle de Forandringer og Tilfæfser, som de Irske have borget af Fremmede i de sidste tusind Aar. Jeg skulder denne Anmærkning til Herr Theophilus Ostanaghan, som efter det Kongelige Irske Academies Begiering dyrker sit yndede Modersmaal med ligemeget Smag og Iver. Jeg kunde endnu lægge til, at Prisen paa enhver Ting bestemmes ved Dvier, Køer, Oxer, Trælle og Guldstykker efter Vagsten, en Omstændighed, som viser at Ostmannerne til den Tid ikke havde indført Mynt.

Hvorom alting er, saa finde vi her dog talt om Giærder, Indhægninger og Grøfter. En Grøft, hedder ¹⁶⁾ det, bør være 3 Fod bred og 3 Fod

¹⁴⁾ *Wilkens Concilia Magnæ Britannia*. Vol. I. pag. 101.

¹⁵⁾ *D' Achery Spicilegium*. Tom. IX. pag. 1.

^{*}) Lhuid tilstaaer, at han ikke kunde læse end mindre forstaae det Fragment, som han havde seet af disse Love.

¹⁶⁾ *Colectanea Hibernica* by *Charles Valancy*. No. 10. Der hedder det efter Herr Th. Ostanaghans Oversættelse: The ditch must be 3 feet wide & 3 feet deep. The

3 Fod dyb. Giærderne bør opføres af Steen, 3 Fod i Tykkelsen, og 12 Haandbred i Høiden, hvorpaa sættes en Tilfats af Bindingsværk bestaaende af Jord og Grene, 12 Haand bred høi i tre Afdelinger, hvoraf den øverste bør være saa tyk og stærk at den kan holde en Stage. Denne bør drives ned i Giærdet, sees tre Haandbred høit derover, og bære en Sammensætning af Bidier, hvilken skal sættes mellem hver Stage. Et Giærde, som dette, var fredhelligt ¹⁷⁾. Blev 3 Stager brækkede udaf det, burde Sladen godtgjøres med en ung Tyr; 5 Stager kostede en voksen Dre, og for 12 Stager betalede den Skyldige 5 Mallekøer. Alt Ploieland burde indhægnes paa denne Maade ¹⁸⁾; det alene var undtaget, som maatte behøves til Kongens Leir, og Græsning til hans Rytterie. Desuden drog Loven en Linie imellem Korn- og Græsmarkerne *); det er at sige, man bestemte begges indvortes Forhold for at sætte dem i Ligevægt.

Dette alene er et tilstrækkeligt Beviis, at de Irske have holdt Korn-Gudinden fra Arisids Tider i megen Ære, og været betænkte paa, at give hende den kraftige Beskyttelse, som finder kun Sted hos Nationer, hvis borgerlige Forfatning er steget til en mærkelig Høide, og har frembragt varige Kiendemerker af Sædelighed og god Orden. Derfor angive de Brehonske Love Dyrtid, Misvart af Korn og Frugt, og Huusdyrenes Aftagende, som det sikkerste Kiendetegn paa en slet og skadelig Regjering ¹⁹⁾. Synes denne

Lære

The wall 3 feet broad & 12 hand high of stone work. And as it will be then exposed, it is to be raised and sod and brambles interwoven to the hight of 12 hands more with 3 sets off or retreats, so that, at the top it shall be broad enough to receive a stake to be driven firmly in to the sod. The stake is to rise 3 hands above all, & the brambles to be woven between them. When done in this manner, it is a strong hold for cattle.

¹⁷⁾ Ibidem. Fine for breaking fences. For making a breach of 3 stakes a young bull, of 5 stakes a fullgrown bull, for that of 12 stakes 5 cows.

¹⁸⁾ l. c.

*) l. c. p. 72.

¹⁹⁾ l. c. Seven things bear witness of a Kings improper conduct. An unlawful opposition in the senate; an overstraining of the law; an overthrow in battle; a dearth; barrenness in cows, blight of fruit; blight of seed in the ground, these are seven lighted candles to expose the misgovernment of a King. Conf. Canones Hibernici. D' Acherii Specileg. Tom. IX. p. 15.

Lære end simpel, saa finder man dog, at dens Følger have været ødelæggende for Irland, i det samme Forhold, som dets Søner lode den fiernere af Sigte. Saaledes erfare vi da, at Irælenderne i Giraldi's Tid vel syldte deres Lader med Korn af Landets Grøde, men at den var slet, og at Græsgangene havde allerede begyndt at tage Overhaand ²⁰). De borgerlige Krige havde da for længe siden lært de Irske at forvandle Plovstærterne til skarpe Sværde. De fulgte Dværgavl meer end Agerdyrkningen, som bedre overeensstemmende med deres usikre Levenmaade. Agerdyrkningen fortrængtes, og vidtløstige Strækninger unddroges fra Ploven; Græsningen tog til, og Folkemængden formindskedes med Landets Formue og Magt. Vi spore endnu i vore Tider de Gamles Plov paa mange Steder; endog paa Biergtoppene har Tiden ikke fundet udlette disse hændrende Mindesmærker af Landmandens Slittighed.

End mere: De Brehonske Love vise, at Skovene have engang staaet i megen Fare, uden Tvivl for Ploven, hvorfor de have fredet dem. Ved denne Leilighed inddeles alle Træerne i fire Classer ²¹). Til den første hører Eeg, Hassel, Ask, Indiansk Fyr og Ebletræer. Den anden Klasse indbefatter Hylb, Piel, Hvidtorn, Qvickbeam, Birk og Elm. Den tredie bestaaer af Slaaen-Torn, Beenved, Hamamelis Virginia og Espetræer; og den fjerde Klasse udgjør Bøgen, Ulex Europæus, Hyventorn, Lyng. For et Træ af den første Sort, ulovlig hugget, skulle bødes 5 Malkekøer, og for enhver Green en Koe. Forbrød nogen sig mod et Træ af den anden Klasse, burde den Skyldige betale en Koe for hvert især, samt en Oxie for Grenene. Den tredie Klasse var i lige Maader hellig, under Bøde af en Oxie for hvert Stykke;

²⁰) *Giraldi Cambrensis Descriptio Hiberniæ.* Multam fruges in herba, plurimam in culmis minorem in granis spem promittunt, tritici namque grana contracta sunt & minuta & vix alicujus vanni beneficio purganda, habunde satis & campi vestiuntur & horrea farciuntur, sola vero granaria destituuntur.

²¹) l. c. p. 77. Fines on timber for cutting down or taking a way *Airigh* timber; *Athar* timber; *Fogla* timber, & *Lofa* timber. *Airigh* timber are oak, hazle, holly, yew, Indian pine & aple tree, five cows penalty for cutting down these trees, yearling cow for cutting the limbs, & heifer for cutting the branches. *Athar* wood are aldar, willow, hawtorn, qvickbeam, birch, elm, a cow for each tree, & a heifer for the branches. *Fogla* wood are black thorn, elder, spindle tree, white hazel, aspen, a heifer for each. *Lofa* wood or fire wood, are fern, surze, brier, heath, ivy, reeds, thornbush, a fine on each.

Stykke; og for den fjerde Classe skulde Mulcten bestemmes efter Sagens Beskaffenhed. Fra dette Forbud vare dog undtagne 1) Kongens Temmermænd, som havde Frihed at boe i Skovene; 2) andre Temmermænd og Møllebyggere, for hvilke Skovene stode aabne naar de byggede Huse ²²⁾. Endvidere blev det Bønderne ²³⁾ tilladt at hugge Træer, tienlige til deres Fiskeredskaber paa Skovene; at tage Krat hvor de om Natterider kunde fange deres Fisk, og at samle Grene, der lode sig flette eller bruge istedet for Baand.

Naar Skovene bleve høvdede med saa megen Omhyggelighed, har man Marsag til at troe, at Havedyrkningen vedersfores den Hæder, som den nød hos andre Folk, der udmærkede sig ved Sædelighed. Vi bedrage os heller ikke i denne Tanke. I hellig Jomfrue Brigidas Levnet ²⁴⁾ tales om Æbler og anden Slags Havefrugt. Den æreværdige Beda bevidner, at Viinstokken ikke var fremmed for de Irkke. Saaledes mener Staniburst at man bør forstaae Prælatens Udtryk: *Nec Vinearum experts*, som egentlig sigtende til Havenne; thi ellers ville han nok have ladet os vide, at Landet frembragte ligesaa overflødig Wiin, som Melk og Honning. Hvorom alting er, saa paabøde de Brehonske Love ²⁶⁾ Tiende af Offer og Frugt. Endvidere fastsatte en anden Lov, at dersom en Juhl forarsagede Frugten Skade, enten i

en

²²⁾ l. c. There are lands left open to Millwrights to work on, or for carpenters whilst constructing a house. The royal carpenters are authorized to dwell in the woods. Lands assigned and closed for burial places are not to be opened but by consent of the proprietors.

²³⁾ l. c. The privileges allowed to native rustics are to cut wild crabtrees for handles of fishing spears for river fishing; to burn brush wood in the night for dressing of fish; to cut small branches of white hazles for yokes or such tackle, as will twist for the plough & for hoops & churnstaves. They are free for the produce of woods bordering on the sea, sea wreck, dulce, and every eatable thrown up by the sea on the shore and rocks.

²⁴⁾ *Thom. Messinghami Florilegium. p. 203.*

²⁵⁾ *Richard Staniburfi Dublinensis de rebus in Hibernia gestis libri IV. Antverpiæ 1584. P. 229.*

²⁶⁾ *Ch. Valancys Collectanea Hibernica. No. 10. p. 99.*

en Wiinggaard eller Have, som var indhegnet med et Giarde, 5 Fod høit, Kulle Juglens Eiermand være ansvarlig derfor ²⁷⁾.

Huusdyrene ere saa nær forenede med Landhuusholdningen, at uden disses Hielp kunde den ikke blive bragt til nogen Heide. Med et Ord, det ene kan neppe være til foruden det andet. De ofte paaberaabte Love opreque Køer, Sviin, Faar, Oren og Heste; foreskrive Maaden at vogte dem paa ²⁸⁾, og drage tilsidst en bestemt Linie imellem en Vognhest og Ridehest *). Desforuden brugtes Oren saavel til at pløie som til at drage **). Køer og Sviin havde deres særskilte Hyrder. De sidste i Særdeleshed vare meget agtede, thi vi finde at det var ikke uanstændigt for en Prinds ²⁹⁾ at vogte og følge disse Dyr. Deres Mængde var meget stor, hvilket fører mig paa den Formodning, at de gamle Irælendere have fundet ligesaa god Smag i en Slinker, som vore Nordiske Forsædre. Disse satte Slinken over al anden jordiff Føde, og troede at Heltene vedbleve efter Døden at spise den ved Odins Hof ³⁰⁾. Den var deres Ambrosia; den fornyede deres Kræfter, og gjorde dem bequemme til at øve sig i Vaabenbrag, og nyde de Fornøielser, som deres yndede Haandværk, Krigsøvelsen, udfordrede. Gæs, Høns, Hvalper, Hunde og Katteskillinger vare blandt de Creature, hvoraf Tiende burde svares ³¹⁾. Dette vilde ikke have fundet Sted, med mindre enhver Art især havde været gangbar i Handelen. Tamme Høge, tamme Dyr, tamme Ulve, tamme Falke og tamme Røve vare ogsaa almindelige, og burde Eierne betale den Skade som de maatte for-

²⁷⁾ *D' Acherys Spicilegium*. Tom. IX. p. 46. *Canones Hibernici*. Libr. LI. c. 9. Hibernenses dicunt: Gallinæ si devastaverint messem, aut vineam, aut hortulum in Civitate sepe circumdatum, quæ altitudinem habet usque ad mentum viri, & coronam spinarum habuerit, reddet dominus earum.

²⁸⁾ The cowherd must watch the cattle night and day, and inclose or bawn them at night. Swine are to be stied; horses fettered, and sheep penned. *Ch. Valancys Collect. Hibernica*. No. 10.

*) *Collectanea Hibernica*. No. 10. pag. 104.

***) *Vita Sancti Patricii apud Thom. Messinghamum*. cap. 195. pag. 84.

²⁹⁾ *Venerabilis Bedæ Vita S. Patricii*. p. 319. Ego sum Mac Maic Cais glais i. e. Ego sum maximus virorum insulanorum, qui fui porcarius Ricrote Regis.

³⁰⁾ *Th. Barzbolini Aatiquitates Danicæ*.

³¹⁾ *Ch. Valancys Collect. Hibernica*. No. 10. pag. 106.

forarsage ³²⁾. Blandt de irske Hunde agtedes en vis Art saare høit. Wi kiende dem i vore Tider under det Naavn af Wolfdogs eller Ulovhunde. De have fra Arisids Tid havt den udmærkede Rang, som vore danske Hunde nyde i Frankrig og England. De besidde Mod og Troskab i lige Grad, og røbe en Dømmekraft, som nærmer sig Menneskets. Den første Esterretning vi eie om disse irske Hunde, finde vi hos Symmachus ³³⁾. Han fortæller, at syv af dem bleve i Kasser sendte til Rom, og at de gave Tilskuerne af Begene en almindelig Fornøielse. Siden kom de ofte for blandt de Ting som man forærede Prindsen og Mænd, som havde gjort sig velfortiente af Giveren *).

Medens de gamle Irøindere vare saaledes sysselsatte med Agerdyrking og Dvøegavl, nede Kunstene hos dem den tilbørlige Agtelse. Karrer og Vogne vare til i St. Patriks Tid ³⁴⁾, og Massiner, omtrent som de nu brugelige Holsteenske Reisevogne, nævnes i den hellige Colombas Brevet af St. Abdomnan i det syvende Aarhundrede ³⁵⁾. Jeg skulle endog næsten troe at disse Vogne have været bedækkede for at skjærme de Reisende for Veirets umilde Virkninger. Smede, Hiulmænd og Vognmagere ere uomgængelig fornødne til at bygge slige Massiner. De oftbemeldte Love vidne om disse

B 6 6 2

Haand-

³²⁾ l. c. Fines are to be levied for trespasses committed by petted Hens, petted fowls, petted deer, petted wolfs, petted Hawks, & petted foxes, fines shall be paid for damages made by dogs suffered to wander about the country & for grey hounds, equal to the waste they make. Conf. Canon. Hib. Lib. LI. c. 5. apud D' Abery. p. 46.

³³⁾ Q Aurelii Symmachi Epistol. Libro II. Flaviano fratri. Editioni munens nostri & usitata & insolita a te conferuntur: ita omnia ad consiliandum quæstori nostro plebis favorem & solemnum rerum largus, & novarum repertor excogitas. Ut nunc septem Scoticarum canum probavit oblatio, quos prælusionis die, ita Roma mirata est ut ferreis caveis putaret advectos.

*) Olafs Tryggvasonar Saga Skafholte. 1688. Conf. J. Johnstones Antiquitates Scando Celticæ pag. 74. Lardala Saga i Riarta Olafsens Liv og Levnet. Ms.

³⁴⁾ Venerabilis Bedæ Vita Sti. Patricii. pag 329. Der hedder det: De curru suo proclamant. Pag. 331 Duo boves ablatis sunt a carro Sti. Patricii, og pag. 334 forekommer plaustrum duodecim bobus junctum.

³⁵⁾ Vita antiquæ Sanctorum qui habitaverunt in ea parte Britannia nunc vocata Scotia, cura Johannis Pinkerton. London 1789.

Haandværker, og dette lokker mig til de Spørgsmaal: Paa hvad Maade bleve de Irske forsynede med Metaller, særdeles Jernet, uden hvilket Vognens adskillige Dele ikke kunde være til?

Det er vist at Jernet nævnes i de Bretonske Love blandt de øvrige her fiendte Metaller, nemlig Guld, Sølv og Kobber ³⁶). De Benævnelser, som alle disse Metaller have i Landets Sprog ³⁷), ere laante fra Fremmede. Heraf flyder dog ingenlunde at Irkænderne have været uvidende i Bergmandskabet, eller forsømt at randsage Jordens Indvolde, og berige sig med dens Skatte. Det er klart, at Kundskaben om Metallernes Forarbeidelse kom til ligemed andre Videnskaber fra Osten, udbredede sig mod Vesten, og endelig derfra til vort Norden. Saaledes have Spanierne i de allerældste Tider bragt deres Hiero til Irland; der blev det kaldet Jarant og Jerant, hvoraf de Danske fik deres Jern, de Norske Jarn, og Engländerne deres Iron. En Tidlang kunde Celtibererne holde Kunsten at virke Jernet skilt for deres Naboer, men det var umueligt at sætte bestandige Grændser for disses forskende Videlskift og hvileløse Begierlighed. Irkænderne opdagede snart, at de selv eiede uundtømmelige Miner af Jern paa deres Fødeøe.

Jeg tvivler ingenlunde paa at de jo have meget tidlig lært af de Spaniske Maaden at behandle Jernet. De vare derfor istand til at forsyne deres Helte med de fortræffeligste Sværde ³⁸), og forsyne den nordlige Deel af Europa med dette Metal, indtil Nordens Folk selv begyndte med at anlægge deres Biergværker. Saaledes var Harald den Haarfaers Armee i den for Norge saa fatale Bataille paa Hafursfjorden forsynede med franske Sværde og irske Sverd ³⁹). Jeg kan ellers ikke begribe, paa hvad Maade Leinster Connought og

36) Collectanea Hibernica. No. 10. pag. 106.

37) Or Guld, Airgad Sølv, Coper Kobber.

38) Offians Bön i Transactions of the Royal Irish Academy. 1787. p. 97. Eivir allens Frierie. Sammesteds Pag. 53.

39) Hornklofes, Høspørens, Ord ere disse:

Hladnir voro þeir holda
oc hvitra skialda,
Vigra Vestrænna
oc Valskra Sverda.

Skibene vare ladne med
hvide Skjolde,
Vesterlandske Sverd
og franske Sverd.

og Ulster kunde betale deres Oberkonge 145210 Læster Jern i aarlig Skat ⁴⁰⁾, eller hvortil Monarken anbragte denne store Mængde.

Formedelt Mangel paa sikke Esterretninger bliver det umueligt at opklare denne Sag; thi Keatings ⁴¹⁾ og Lynchs ⁴²⁾ Fabler, og Oflahertys ⁴³⁾ guldne Eventyre maae ikke komme i Betragtning hvor de ældre Autorer tie, og Alderdommen nægter os endog de mindste Levninger. Under slige Omstændigheder maae vi nøies med at yttre beffedent Tvivl paa begge Sider, og søge efter Sandheden det bedste vi kan. Vi skulle ellers staae i Fare at nægte det, som de tilkommende Tider skal maaskee udvikle af sit Skied. Man bør lade Steenkulgruberne i Irland tiene sig til et godt Exempel. De Engelske havde længe troet, at de vare de ferste Folk, som Forsynet lærte at kiende, bryde og nytte Steenkul ⁴⁴⁾. Det være nu som det vil, saa har man dog giort den

B b b 3

Dp:

Vid. Snorro Sturlesens Heimskringla. In Vita Harald. De Jette bleve af de Norske og Islænderne altid kaldte Vestmen i Særdeleshed, hvorsfra Vestmannerne paa den sydlige Kyst af Island have deres Navn.

⁴⁰⁾ Archaeologia published by the Society of Antiquaries of London. 1785. Vol. VII. pag. 99.

⁴¹⁾ Keatings History of Ireland.

⁴²⁾ Lynchs Cambrensis everfus. p. 85.

⁴³⁾ Oflaherty Ogygia.

⁴⁴⁾ Steenkullenes Brug er meget gammelt. Theophrastus kalder dem *carbuncles*. Hos Plinius den ældre forekomme de under det Navn af Lapis Thracicus. Hist. Nat. Libr. XXXIII. cap. 5. De Engelske lærde paastaae at de vare hos deres Forsfædre i Brug endog før Romernes Tider. See Struvs Manners. pag. 60. Horsleys Britannia Romana. pag. 209. Wallis History of Northumberland. Vol. 1. pag. 119. Whitakers History of Manchester. Mortons Natural History of Northamptonshire. pag. 544. Dens Forfatter søger at bevise sit Paastand derved, at han har fundet Steenkulcinder i Ruinerne af et Castel i Castledykes, et høit befæstet Bierg beliggende inden Farthingstones Gebet. Han mener at Castellet er bygget 913 af Edelsæda, Ethelreds Enkedronning, og ødeløst af Kong Sven Naret 1013. Hvorom alting er, har man dog ingen afgjørende Beviser at Steenkul er opgravet i England før 1239; thi det er ikke aldeles vist at det, hvad den Sariske Chronike nævner fodur græfan, og som Bisfop Gibson oversætter plaustra Carbonum fossilium. pag. 75, har saa lige været Steenkul. Dette er imidlertid sikkert, at un prud homme le Houillaux eller le veillard Carbonier opdagede Steenkul tet ved Liege i Naret 1189. See Morlands Memoires sur

Opdagelse at Kalken i Murene af Ballycastle paa Den Raghery nær ved den Antrimfke Kyst har været brændt ved disse mineralske Kul. Oldforskerne vare til Rede med tusinde lærde Gidsninger. De giennemvandrede Aarbøgerne, og fandt tilsidst, at de forbemeldte Mure havde tient til Forsvarsbrug i Edvard den førstes Tid. For det øvrige vidste man vel at Steenkulværker i Irland bleve først anlagte i Carlow Herret midt i forrige Aarhundrede ⁴⁵). Ragherys Rigdom paa Kul var endog en Hemmelighed til Aaret 1721, da et Selskab af kyndige Mænd søgte om Hielp hos Parlamentet til at anlægge Kulværker ved Ballycastle ⁴⁶).

Disse Omstændigheder gjorde, at jo meer man stræbde efter at udfinde Aarsagen til Steenkulassen i Fortets Mure, jo længere kom man bort fra Sandheden.

De som ikke kiendte Irland, og ikke vidste at det var overgroet med Skove til hen imod Enden af det sextende Aarhundrede, kunde ene falde paa at Kalken var bleven ført fra England. Med et Ord, ingen kunde sige forud, hvad der skede i 1770. Da først opdagede Kulbryderne paa dette Sted vidtseftige Værker udførte paa Biergmands Viis, men tillige overtrukne paa Siderne med en saadan sparagtig Skorpe, hvis Ansættelse fordrede en længere Tid, end de sagkyndigste Mænd tiltroede sig at kunde bestemme ⁴⁷).

Swad

sur le Carbon de Terre, og *Marrin Schook* de Turfis. p. 223. Kunde man lide paa, at *Speculum Regale*, udgivet paa Sorde 1768, var skrevet før Aaret 1164, hvilket er Hr. Biskop Johannes Finnsens Tanker i hans *Dissertatio Historico Literaria de Speculo Regale*, have Steenkul været de Norske velbekiendte i det tolvte Aarhundrede. See *Speculum Regale*. p. 389. 390. Den første tilforladelige Efterretning, man har om Steenkul i Engelland, er den Tilladelse, som Genrich II. gav Indbyggerne i Newcastle upon Tyne, dateret 1. December 1239, hvorved dem forundies Frihed til at grave Steenkul. Kongen indsaar snart Viisdomheden af denne Artikel, hvorsfor det hedder i *Capitula forisfactorum sive Inquisitiones de forisfactoris diversis super foresta Domini Regis* af Aaret 1245: *Inquinatur etiam de Carbone maris invento intra forestam & qui mercedem ceperint pro fossatis faciendis de Carbone illo, & pro cheminagio, de fabricis & Carbonariis factis & levatis infra predictum tempus ad nocumentum foreste.*

⁴⁵) *Boetes* Natural History of Ireland. Conf. *Lambard* de Regno Hiberniæ. p. 94.

⁴⁶) *Journals of the Irish house of Commons* for Aaret 1721.

⁴⁷) *Will. Hamilton's Letters concerning the Northern Coast of the County of Antrim.* Dublin 1790. p. 49-64.

Hvad Guld og Sølv angaaer, da kan man see af St. Patriks Liv og Levnet ved den æreverdige Beda, at Irlanderne i hans Tid havde Overflodighed paa disse tvende Metaller. Desuden have vi Syn for Sagen; thi neppe forgaaer noget Aar som jo frembringer nye Skatte bestaaende af opgravede Kroner ⁴⁸⁾, Armbaad, Drikkekar og musikalske Redskaber ⁴⁹⁾, altsammen af det fineste Guld, og ligesaa mange Mindesmærker paa Alderdommens Rigdom, Smag og Kunsterfarenhed ⁵⁰⁾. Vi finde derhos Guldsmede i Irland fra umindelige Tider. I Klagedigtet over Dargo lader Ossian ⁵¹⁾ den grædende Heltinde fortælle os, at hendes Fader Laomun gav Opmuntringer til disse Kunstneres Genie. Det samme gjorde Helgenes Tilbedere. Saaledes saae man den hellige Brigidas og Biskop Conleaths Legemer nedsatte i Kister og Skrine af Guld og Sølv, kunstig indlagte med Edelstene ⁵²⁾. Og paa det ikke noget skulle fattes af alt det som Ærbødighed kunde yde disse Haloguder, vare Kroner af ædle Metaller ophængte over deres Grave. Endnu mere: Kirken, hvorudi disse Helligdomme bleve gienste, vare udstafferede med de kostbareste Sager, som enten Penselen eller Spolen frembringe ⁵³⁾. Beggene vare behængte med Malerier og Tapeter.

De

48) Disse ere meget smaa, formodentlig brugte til at sætte paa Hovederne af Helgenes Villeder.

49) Iblandt de mange kostbare Stykker af dette Slags, som Geheimeraad og Kentsmester i det Tredte Skatkammer Herr Will. Conyngham besidder, har jeg seet et musikalsk Instrument af det fineste Guld. Dets Form er den samme, som Crotalet paa Monumentet i Kivik udviser, nemlig en Halvbue med en Kugle paa hver Ende. See Hr. Kammerherre Suhms Historie af Danmark fra de ældste Tider. Vol. I. Pag. 529. Tab. II. øverst paa den første Steen.

50) See Governor Pawnals Observations on the early & Irish antiquities in the Archaeologia. Vol. III. p. 355. VII. p. 164.

51) Transactions of the Royal Irish Academy. 1787. p. 60.

52) Vita Stæ. *Brigide* apud Tb. *Messinghamum*. Cap. 14. p. 199. *Gloriosa amborum, hoc est Episcopi Conleath & S. Brigide corpora, in monumentis posita ornatis, vario cultu auri & argenti, & gemmarum & pretiosi lapidis, atque coronis aureis & argenteis defuper pendentibus requiescunt.*

53) I. c. *Ecclesia namque decorata pictis tabulis tria intrinsecus habens oratoria ampla & divisa parietibus tabulatis, sub uno culmine majoris domus, in quo unus paries decoratus, & imaginibus depictus ac linteaminibus tectus per latitudinem in orientali ecclesiæ parte, a pariete ad alterum parietem ecclesiæ se extendit.*

De Brehouffe Love, naar de tale om Brodering og Syning ⁵⁴⁾, have levnet os at giette til hvem af Kønnet disse Forretninger hørte. Derfor jeg vover at drage en Slutning angaaende denne Sag fra de almindelige Skikke, som uden mindste Undtagelse brugtes i de ældste Tider hos Danske, Tydske, Gallier og Engländerne ^{*}), ville jeg sige, at alle siddende Bæstfæstigelser ved Spindestaven, Naalen og Spolen faldt i Fruentimmerets Lod. For denne Aarsag bleve disse Redskaber af quindelig Flittighed begravne med den skønne Eier, paa samme Maade, som Sværde, Skjolde, Pantser og Hjelme nedfattes med Krigeren. Det bliver da sandsynligt, at den Franske Konges Datter

⁵⁴⁾ Collectanea Hibernica. No. 10. p. 78.

^{*}) Tacitus fortæller, at de tydske Damer gjorde deres egne Linnetklæder, hvilke de fildrede med Purpur; og bleve de unge Skionheder fra Barndommen flittig udbeviste i alle slige Netheder. Saaledes lod Carl den Store sine Døtre oplære i at spinde, sye og væve. De fire Prindsesser, Døtre af Edward den ældre og Søstre af Adalsten, vare saa fuldkomne i alle disse Kunster, at de endog derved tiltrak sig de største Prindsers Hoiagtelse. See *Henrys History of Great Britain*. Tom. II. pag. 135. I Særdelighed vare Tapetserie og Brodering længe tilforn blevet opmuntret ved de fornemste Geistlige i England. Det er i den Henseende at Aldhelm, Biskop af Sherborn, ved Aaret 680 gjør den følgende Sammenligning mellem et Tapetserie og Ufskyldigheden. Hans Ord i Lovtalen over Jomfruskab lyde saaledes: "Ufskyldighed udgjør ikke en elskværdig Fuldkommenhed; den behøver at forenes og prydes med mange andre Dyder; thi, bliver han ved, det er ikke en Bæv af en enkelt Hovedfarve, uden Forandring og Figurer, som behæger Diet, og viser sig smuk. Den maae udarbejdes med Spoler, fyldte med Purpurtraade og mange andre Farver, der flyve fra en Side til den anden, og saaledes bestaae af en Mængde Figurer inddeelte i visse Fag ved den fortreffeligste Kunst. Den Noes, som tilkommer vore Nordiske Damer, er ligesaa gammel som Historien selv. De spandt, de vævede Linnet og Tapetserier, gjorde foruden deres egne Klæder, Klædebon til vores Kion, og opmuntrede Heltene til Tapperhed ved at forestille paa Stoffet i Broderie store og gode Handlinger. Saxo, Snorre Sturleson og andre blandt vore bedste Historiekrivere anføre mange hædersfulde Efterretninger om de gamle Nordens Damer. Vi ville udaf mange kun nævne Zubbas deilige Søstre. De broderede den Fane, hvorpaa den for Engländerne saa vædselsfulde Navn var forestillet. Disse fulgte Thora, Ragnar Lodbrogs Dronning. Hendes sneehvide Hænder broderede med Silke og Sølvs; og Usa, Moder til en af de største Danske Konger, blev for hendes kunstige Arbejde med Naalen belønnet af Samtidens Mænd med et ærefuldt Ogenavn, og kaldet Saum-Usa eller den i Syning erfarne Usa. See Olav Trygvassons Liv og Levnet. Skalholt 1688. II. Deel. Cap. 40. Pag. 200. I dette Viemed havde Damerne deres eget og særskilte Bærelse, som hos os kaldtes Skamma, Dunga og Dur, men hos Engländerne Bower.

Datter med de blaa Vine og hvide Tænder, som blev sendt at magle Fred og Forbund med Lochlinerne, har selv broderet de stadselige Klæder, hun havde paa ved den Leilighed. Ossian fortæller os, de vare virkede med Guld, og ved Kunsten rigeligen overspredte med Roser ⁵⁵).

Naar vi saaledes bemærke disse Kunster, Overflodighedens Døtre og Smagens modne Affom udbrede sig og tage Borgerskab i Irland, vor Forundring vil gradveis falde bort ved at finde Skoemagere ⁵⁶), Smede ⁵⁷), Kurvemagere ⁵⁸), Sværdsøgere, Handflemmagere, Snekere ⁵⁹), Møllebyggere ⁶⁰) og Hjulmagere ⁶¹) boesatte i Dublin allerede i det ottende Aarhundrede. Ja, Cogitosus beskriver paa det nøieste en Vandmølle, som en bekendt Sag, Møllekarlens Forretninger, og Steenhuggernes Arbeide ⁶²). Derfor, naar vi i senere Tider møde ved Dørne eller Haandmøller i Ir-

land,

⁵⁵) Erragons Indfald i Irland. See Transactions of the Royal Irish Academy. 1787. pag. 88.

⁵⁶) Vita S. Patricii apud Thom. Messinghamum. Cap. 71. p. 33. Ex illa ergo die Rex Albinus & omnes Dublinia cives voverunt se & omnes posteros suos in servitium St. Patricii: statuerant ergo reditum St. Patricio suo patrono, videlicet de singulis navibus mercimonialibus capam competentem Ardmacano Primati, aut cadum mellis, seu vini, aut ferri falcem, seu mensuram salis. De singulis vero tabernis medonis seu cerevisie metretas singulas; de omnibus etiam officinis & virgulis, exenia donumque conveniens, in forularibus, chyrorbecis, cultellis, pectinibus, & aliis hujusmodi rebus.

⁵⁷) Brehonske Love. Collectanea Hibernica. No. 10. p. 106.

⁵⁸) loc. cit.

⁵⁹) ibid. Cap. 19. p. 80.

⁶⁰) loc. cit.

⁶¹) Rotæ factor forekommer hos Bedam in Vita S. Patricii. p. 330.

⁶²) Vita S. Brigide. Cap. 13. p. 199. Præpositus maximi & clarissimi monasterii Stæ. Brigide operarios & lapidum casores quarere lapidem & incedere molarem, per loca quæcumque ubi possent invenire, transmisit. Cadentes eum de omni parte in rotundum, & perforatum molarem formaverunt. Quidam paganus ac molendino vicinus per alium virum simplicem, ignorante molendinario, qui opus moli-turæ exercebat, suum granum ad hoc transmisit molendinum. Et cum inter hos molares transjectum & sifum fuisset, lapides; illum supradictum lapidem nullus

im-

land, kunde vi sikkert lide paa, at dette Trældommens usle Redskab har været indført i den paafølgende Alder, da Baulundighed og Fattigdom havde jaget Kundskab og Flid i Landfhytighed. Thi hvorledes kunde det ellers have skeet, at Moryson i det syttende Aarhundrede skulle paa hans Reiser i Irland finde Fruentimmeret i Naturens ukunstlede Dragt staae og male med Haandqværn? Hvad enten de Skotske eller en anden Nation have indført Qvarne i Irland, er det dog vist, at de ere endnu meget almindelige paa den vestre Kyst af Skotland og de Hebridiske Øer. De drives der paa en Maa- de, som røber den langsomme Fremgang, hvilken Mennesket, overladt til sin egen Driivt, gjør til de Guldkommener, som forskaffe Livet dets magelige Underhold i en velindrettet Stat.

Der kan neppe findes nogen Middelvei mellem Kornets Sønderkruusning saa almindelig hos de Vilde, og den Haandmølle, som jeg har seet paa Den Staffa. To runde Steene vare lagte horizontal i en Hule som svarede til deres Bidde og Tykkelse. I den øverste Steen nær ved Kanten var et lidet Stykke Træe, hvorved den blev dreiet omkring, for at male Kornet, som blev lagt i Centerhullet. Et eller to Fruentimre forrettede Malningen efter Godtbesti- dende. I det sidste Tilfælde sadde begge paa Jorden, og havde Qvarnen mellem sig. Den ene drev da Steenen rundt, imedens den anden øsede Kor- net paa med Haanden. Imidlertid sang de begge om Fryd og Ufsydighed. Maaffee have disse Folk faaet deres Møller og Møllsange fra vore Nordiske Forfædre. Vi vide af Edda ⁶³⁾ at den mægtige Kong Frode holdt neie Op- sigt

impetus fluminis, & nulla aquarum violentia, nulla artificum conamina movere po- zuerunt. Dette Sted er saa meget des mærkværdigere, som man seer med større For- undring, at Engländerne i Henrich VIII. Tid ikke havde indført Vandmøller i Eng- land. See Lord Kaimes Sketches of the History of Man. Edinb. 1788. Vol. I. p. 180.

⁶³⁾ Edda *Samundi* inedita.

Formáli til Grotta-saung.

Gull er kallat *Miaul Fróða*. Þar til er saga síá, at *Skioldr* het Sonr *Opins* er *Skioldungar* ero frácomnir. Hann hafdi adseto oc red laundum þar sem nú kallast Danmaurk, enn þá var kal- lat Gotland. *Skioldr* átte þan son er *Frid-*

Fortalen til Møllsangen.

Guldet kaldes *Frodes Meel*. Dette er Marsagen dertil. *Skiold* var en blandt *Odins* Søner; fra ham nedstamme *Skiold-* ungerne. Han havde sin Boelig og regierede de Lande, hvilke nu udgiøre *Dannemark*, men som da kaldtes *Gotland*. *Skiold* efter- led

figt med hans Trælinder, som forrettede Malningen, og underholdt hans Majestæt imidlertid med den berømte Grottesang. Hvad Indholden af disse Møllers fange endog har været, saa have deres Yndigheder besiddet megen Virksomhed. Jeg slutter dette af en egen Tildragelse med Kong Sigurd Haraldson i Norge. Paa en af hans Reiser i Wigen, der nu kaldte Bahustehn, hørde han fra et Huus ved Weien en særdeles livlig Sang. Kongen sølede paa eengang en lige stor Fornøielse over den søde Stemme, og Begierlighed efter at høre Sangeren. Han nærmede sig derfor til Huset, saae ind af Vinduet, og blev vaer et Fruentimmer, som arbejdede med en Qværn ⁶⁴).

Uf hvad saa fortellig er blevet anført, haaber jeg det vil blive klart, at de fredelige Kunster have været fostrede i Island fra den fjerne Alderdom. Man

CCCC 2

Kunde

Fridleifr het, er laundom reþi eptir honn. Sonr *Fridleifs* het *Fródi*. Hann tók Konongdóm eptir faundur sin. *Fródi* var allra Kononga ríkastr a Nordr laundom. Fyrir því var honom kendr fridrin um alla Danska tungu, oc kalla Nordmen þad *Fróða* frid. *Fródi* Konongr sókti heimbod i Sviþjod til þes Konongs er *Fiólner* er nefndr. Þá keipti hann ambátter tvar, er heto *Fenia* oc *Menia*. Þær voro miclar oc sterkar. I þann tíma fundoz i Danmaurk kvernsteinar tveir sva micler at enginn var sva sterk at dregit gæti. En sú náttura fylgde kvernunum at þat mölz á, er sá mælti fyrir, er mól. Su kvörn het Grotta. *Hengikioptr* er sá nefndr, er Konongi gaf kvernina. *Fródi* Konongr let leida ambátternor til kvernarennar, oc bad þær mala gull oc frid oc sælu *Fróða*. Þa gaf hann þeim ei lengri hvíld eþr svefn en gaukrin þagði, eðr-lióð mætti qveda. Þá er sagt at þær kvædo lióð þau, er kaullof ero Grotta-saungr, oc édr lettí qvædino mólo þær her at *Fróða*.

lod en Søn, som heed Fridlef, der fulgte efter Faderen. Fridleifs Søn var Frode, som blev Konge efter sin Fader. Frode var den rigste Konge i Norden; derfor tilegnede man ham den Fred, som da var almindelig i alle de Lande, hvor det Danske Sprog blev talet. Det kaldede Nordmændene Frodes Fred. Kong Frode reiste til et Gjaestehus hos Kong Fiolner i Sverig. Der kjøbte han to Trælinder. Den enes Navn var Fenia; den anden heed Menia. De vare haade store oc sterke. I den Tid vare to Møllestene af saadan Størrelse i Dannemark, at ingen kunde drive dem. Derhos vare disse Møllestene saaledes bekkafne, at de maalede enhver Ting, som den, der storede Værket, befalede. Stenene bleve kaldte Grotta. Hengikioptr var Mandens Navn, som forærede Kongen bemeldte Stene. Kongen lod føre Trælinderne til Møllen, og befalede dem at frembringe ved Malningen, Guld, Fred og Overflødighed. Han tillod Trælinderne ikke længere Hvile, end Støgen taug, eller man kunde synge et Vers. Der fortælles, at Trælinderne sang da den Sang, som man kalder Grottasang, og forvoldede Kongen et fiendelig Overfald, førend Sangen var til Enden.

⁶⁴) Nordlands Krønike. Wisningborg. 1670. Cap. 406.

kunde endnu sige meget imod den almindelige Mening om Indbyggernes vilde Tilstand før Ostmannernes Ankomst i det ottende Aarhundrede. Stæderne Dublin, Waterford og Limerick ere meget gamle. Paastaar man end ikke at den første er Ptolemei Eblana, bliver det dog altid vist, at dens Begyndelse er ældre end Historien, og det Folk, som boe i Stæder, ikke fortiene at kaldes vilde. Desuden bevidner Forfatteren af Historien *Lardala* ⁶⁵⁾, at de Trefte Konger havde ved en særdeles Lov aabnet visse af deres Havne for den udenrigske Handel. Men fremfor alle Ting havde Lovene baaret Omfarg for de Midler, som kunde befordre Landets indvortes Omfætning af dets Væarer. De offentlige Veie vare Regjeringens egne Gienstande ⁶⁶⁾. I visse Tilfælde bleve Veiene indhægnede paa begge Sider og omhyggeligen holdte i Orden ⁶⁷⁾; og for at give de Reisende af muelig Bequemmelighed, bleve offentlige Huse, kaldet *Bruighs* eller *Bruighan*, anlagte paa Landeveiene. Disse Huse vare forsynede med Væarte, hvis Pligt det var, at bevise deres Gæster Tjenstfærdighed og redelig Omgang, samt at holde sine Boepæle, Statens Eiendom, i god Hævd med Afgrøden af et Stykke Land, hvilken de havde uden Afgiort tilligemed Huset ⁶⁸⁾. Jeg kan ved denne Leilighed ikke undlade at nævne en lige vis og menneskekierlig Indretning blandt vore Fædre. De byggede Huse paa Fjeldene og andre Steder langt bortliggende fra Veigæden, hvor de Reisende kunde finde Sikkerhed og nyde oplivende Hvile. Disse Huse kaldtes derfor *Sæluhuse* eller *Hvilens Boliger*, og bleve de vedligeholdte paa Statens Bekostning. Dog burde enhver Reisende, som benyttede

⁶⁵⁾ *Fragments of English and Irish History, translated from the Icelandic.* Lond. 1788. Part. II. p. 25.

⁶⁶⁾ *Vita Stæ. Brigida apud Messingham.* Cap. 12. p. 199. Per plebes & provincias præceptum invaluit, ut de omnibus regionibus & provinciis convenirent populi omnes atque ædificarent viam latam ex ramis arborum, petris in fundamento positus & munitionibus quibusdam firmissimis in grunna profunda, quæ constructa quadrigas & equites & currus & plaustrorum rotas, & impetum populorum atque incursum undique hostium sustentare possent.

⁶⁷⁾ *Brehon Law.* Cap. 10. The space of the cast of a dart shall be left from high watermark along the sea side for a road, which is to be inclosed by two banks, one next the sea and the other next the land.

⁶⁸⁾ loc. cit. Cap. 75.

tede sig af denne Bequemmelighed, levne faa meget Forraad af Brænde, som maatte eragtes tilstrækkeligt for hans reisende Eftermand ⁶⁹⁾).

Den indenlandske Handel, som ved disse vise Foranstaltninger udbredte sine velgiørende Virkninger til alle Stænder, vandt nyt Liv og Virksomhed paa de offentlige Markeder, som holdtes til visse Tider, og underholdtes ved bestemte Afgifter i Forhold med det solgte Gods ⁷⁰⁾. De Irske vidste derhos ret vel, at et Lands indvortes Handel for sig alene, lad den end være overmaade fordeelagtig for enkelte Personer, kan ikke gjøre det hele Selskab rigt, eller forskaffe Nationen en større Magt, med mindre dens Flittighed bliver opmuntret ved en veloverlagt Udsørsel af Landets overflødige Vare. Imidlertid er det dog ikke let at begribe, hvorledes den udenrigske Handel kunde blive bragt til nogen Betydning i en Alder, da Lovene gjorde Søeroveriet til en ærefuld Haandtering ⁷¹⁾, og den berøgtede Droit de warec eller Jus naufragii blev udøvet med al den Grumhed, som er egen til det menneskelige Hierte blottet af al Følelse. Saaledes undlode de Irske aldrig at confisquere, hvad som helst oplastedes paa deres Kyster ⁷²⁾, og blev den uhykkelige Eier hindret fra at hienle sig sin Eiendom. Ja den Skibbrudne leed ofte en større Haardhed af Indbyggerne end de Klipper, paa hvilke han havde strandet; med et Ord, stødte et Skib blot paa Grund, strax kaldte Irlanderne det Bogrel ⁷³⁾, de bemægtigede sig Braget, og gjorde Besætningen til Slaver. Det er sandt, andre Nationer vare ikke mere barmhiertige paa de Tider, og frygter jeg for, at hverken Lybakkernes ⁷⁴⁾ Tractater med Magterne i Europa, eller Nationernes Love, udtrykkende den værdigste Afstøje imod en Skik, saa overmaade grum og barbarisk, have været tilstrækkelige til at udrydde det aldeles af visse Kyster. Dette være som det vil, saa see vi de Irske Havne bedækkede med

Ecce 3

Risb:

⁶⁹⁾ Thorsten Grefods Liv og Levnet i Historien af Kong Oluf Tryggvason. Skalhølte 1689. 2. Deel. Pag. 30.

⁷⁰⁾ De Bretonske Love. Ch. Valancys Collect. Hib. No. 10. p. 95.

⁷¹⁾ De Bretonske Love. Cap. 50. It is lawful to rob on the open sea. Collect Hibern. p. 97.

⁷²⁾ Fragments of English & Irish History. Lond. 1788. pag. 25.

⁷³⁾ loc. cit.

⁷⁴⁾ Joh. Carol. Henrich. Dreyeri Specimen Juris publici Lubicensis. Butzov.

Kiøbmandsffibe fra Østersøen, England og Norge. I seenerer Tider besøgte Islønderne Dublin og Limerik i Særdeleshed. Derfor blev en Raavn, som i lang Tid havde faret paa dette Sted, kaldt Limeriksfar ⁷⁵⁾; og Gudseif, Sen af Gudlaug den Rige, handlede i mange Aar paa Dublin ⁷⁶⁾. Den Norske Handel bestod i Graaværk og Jernøxer kaldte Sparda ⁷⁷⁾. De Danske betalte Landets Producter med rede Penge, eller rettere sagt, ædle Metaller efter Vægten ⁷⁸⁾. Mange blandt de Nordiske Prindser vare Kiøbmænd, og lærde Verden, at den sande Adel tabte intet af sin Glæde ved Handelen. Saaledes finde vi Oluf Tryggvason, en af Nordens tappreste Fyrster, at handle paa Irland ⁷⁹⁾; men længe tilforn havde Rolf Gautrefksøn, Konge i Vestergotland, en Part af Sverige, opholdt sig i det samme Anliggende der i Landet ⁸⁰⁾. Ja Girald fortæller os, at de første Ostmen, som besøgte Irland, komme der som Kiøbmænd ⁸¹⁾.

Fra slige Omstændigheder, som de foregaaende, kunde man troe at den Irske Handel maae have været blot lidende, og dette saa meget mere, som Girald ⁸²⁾ og Malmshury fortælle, at Indbyggerne vare stolte, foragtede Handelen, og, med et Ord, vare aldeles ubekiendte med endog de nødvendige Haandteringer. Det vare langt fra, at jeg i mindste Maader ffulle ytre Mistillid til disse gode Mænds Vidnesbyrd; tvertimod, jeg tager det som en afgjort Sag, at Irland i det tolvte Aarhundrede haver været det fuldkomneste Billede af Stoltshed, Tyrannie og Fattigdom ⁸³⁾. Landet var deelt
i mange

75) Islands Landnama. Hoc est liber Originum Islandiæ. Hafn. 1774. p. 133.

76) Eyrbyggja saga. Hafniæ 1787. p. 329.

77) Giraldi Cambrensis Descriptio Hiberniæ. Distinctio. III. Cap. 10.

78) Bartolini Antiquitates Danicæ. Lib. II. Cap. IX. p. 464.

79) Olaf Tryggvasons Saga. Skafholte 1689. I. Deel. Pag. 212. J. Johnstones Antiquitates Celto Scandicæ. p. 74.

80) Rolf Gautrefksøns Saga. Upsal 1690. Cap. 30. Pag. 214.

81) Giraldi Cambrensis Descriptio Hiberniæ. Distinctio. III. Cap. 43.

82) loc. cit. Cap. 10.

83) Stus. Bernhardus Clarevallensis in Vita S. Malachiæ. p. 1935. Intellexit homō dei, non ad homines se sed bestias destinatum. Nusquam adhuc tales expertus fuerat

i mange Stater, hvoraf den ene besleedes ved Ergierrighedens Aand paa sine Naboers Befolning, og Geistligheden havde begyndt at saae Smag paa Enemagtens tillokkende Sødheder ⁸⁴). Hvorom alting er, saa kan man dog ikke tvivle paa, at jo Irlands Beliggenhed altid har været høistlokkende til virksom Handel, og blevet brugt i dette visse Siemed. Omgiærdet af Havet, maae dets Indbyggere nødvendigen have dyrket Seiladsen; thi hvor er det mueligt, at et Folk, som omgives af Søen, kan modstaae dens overtalende Indligheder. Dersom det var mueligt for Oldsøfærers Sieleevner at trænge igjennem Alderdømmens mørke Skyer, skulde man see, at enhver af Verdens Der kunde fremvise sin Columbus. De Irske maae have været fra de allerførste Tider en Sort af Amphibier. I Sandhed, de tage mærkeligt Feil,

fuera in quantacunque barbarie, nusquam repererat sic proteruos ad mores, sic ferales ad ritus, sic ad fidem impios, ad leges barbaros, cervicofos ad disciplinam, spurios ad vitam, christiani nomine, re pagani.

⁸⁴) Saaledes paastode Erkebiskopperne af Armagh Overherredømme i Staten og Kirken over hele Irland. See Sti. Bernhards *Claravallensis* Opera. p. 1938. Contigit infirmari Archiepiscopum Celsum & cognoscens, quia moreretur, fecit quasi testamentum, quatenus *Malachias* deberet succedere sibi. Hoc presentibus indixit, hoc mandavit absentibus, hoc specialiter ambobus Munitionis regibus & majoribus terræ, S. *Patricii* auctoritate præcepit, cujus reverentia & honore tanquam apostoli illius gentis, qui totam patriam convertisset ad fidem, sedeqve illa in qua & juvenis præfuit & mortuus requiescit in tanta ab initio cunctis veneratione habetur, ut non modo Episcopi & sacerdotes, & qui de clero sunt, sed etiam Regum & principum universitas subjecta sit metropolitano in omni obedientia & unus ipse omnibus præsit. Verum mos pessimus inoleverat quorundam diabolica ambitione potentum, sedem sanctam obtentum iri hæreditaria successione. Nec enim patiebantur episcopari nisi qui essent de tribu & familia sua. Nec parum processerat execranda successio, decursis jam in hac malitia quasi generationibus quindecim, — quæ jam annos ferme ducentos quasi hæreditate possederant sanctuarium dei. Et eo usque firmaverat sibi jus pravum imo omni morte puniendam injuriam generatio mala & adultera, ut etsi interdum defecissent clerici de sanguine illo, sed episcopi nunquam, deniqve jam octo ante Celsum exstiterant viri uxorati & absque ordinibus, literati tamen. Inde tota illa per universam Hiberniam dissolutio ecclesiasticæ disciplinæ, censuræ enervatio, religionis evacuatio, inde illa ubiqve pro consuetudine christiana, sæva subintroduta barbaries, imo paganismus quidam inductus sub nomine christiano. Nam quod inauditum est ab ipso christianitatis initio, sine ordine, sine ratione mutabantur & multiplicabantur episcopi pro lubitu metropolitani, ita ut unus episcopatu uno non esset contentus sed singula pene ecclesiæ singulos haberent episcopos.

Zeil, som troe, at Irlanderne vovede sig neppe over en liden Flod eller Fiord i deres Currachs eller Baade bedækkede med Skind og Huder. Man erindre sig blot Cormac den første af Cuthullins Stamme ⁸⁵⁾. ”Han spøgede gien- nem de brusende Bølger; hans sorte Skib randsagede Havet; han reiste paa Vindens Vinger — En Mand opstyrede engang Natten. Vandene sou- mede, og Klipper gienlyde. Lnuilden flyver paa Ildens Vinger. Han frygtede, og kom til Landet — men rødmede strax, fordi han havde frygtet sig. — Han styrede igien frem blandt Bølgerne, for at finde Vindens Son. Tre Ynglinge ledsagede den randsagende Jagt. Han stod med blottet Sværd. Da den lavhængende Damp gik forbi, tog han den ved dens krusede Hoved, og gienemsøgte dens mørke Bom med sit blaa Staal.” Dette uforsædede Mod har været de Irffe eget. De ere derfor de første Folk blandt alle deres Naboer, saavidt vi vide, der paatog sig lange Reiser i den Hensigt at opdage nye Lande i Havet. Adomnan, en Skribent af det syvende Aarhundrede, fortæller, at en Baetanus ⁸⁶⁾ længe tilforn havde saaledes gaaet ud paa Opdagelser, og at en Cormac ved samme Tid gjorde adskillige Reiser i det samme Siemed. En anden Gang, siger den omtalte Forfatter ⁸⁷⁾, stræbede Her-

⁸⁵⁾ *Offians Fingal*. III. Bog. I. Vol. p. 268.

⁸⁶⁾ Omtrent ved Aaret 572. See *Pinkertons Vit. Sanctorum Scotiae*. p. 73.

⁸⁷⁾ *Adomnani Vita Colombæ*. Lib. I. Cap. 6. de *Cormaco* nepote Lethani, qui tribus non minus vicibus eremum in oceano laboriose qvæsivit, & Libr. II. Cap. 43. Alio in tempore *Cormacus* christi miles conatus est eremum in oceano qværare, qui postquam a terris per infinitum oceanum plenis enavigavit velis. Iisdem diebus *St. Columba* cum ultra dorsum moraretur *Britanniæ Brudeo* Regi, præsentè *Orcadum* Regulo, (*Cormacum*) commendavit. Dum idem *Cormacus* tertia in oceano mari fatigaretur vice usque ad mortem periclitari coepit. Nam cum ejus navis a terris per qvaturdecim æstivi temporis dies, rotidemque noctes, plenis velis austro flante vento ad septentrionalis plagam coeli directo excurreret cursu, ejusmodi navigatio ultra humani excursus modum, ei irremeabilis videbatur. Unde contigit, ut post decimam ejusdemque qvarti & decimi horam diei, quidam pene insustentabiles undiqve, & valde formidabiles confurgerent terrores. Qvædam qvippe in id temporis invisæ mare obtegentes occurrerant tetra & infesta nimis bestiolæ, qvæ horribili impetu carinam & latera, pupimque & proram ita forti feriebant percussura, ut pellicium tectum navis putarentur penetrare posse. Qvæ ut hi, qui inerant ibidem postea narrarunt prope magnitudine ranarum, aculeis permolestæ, non tamen volatiles, sed natatiles erant. Sed & remorum infesta-

bant

Herrens Tiener Cormac efter at finde Orkener i Havet. Han løstede derfor Anker, og seilede med fulde Seil igiennem et uendeligt Hav. Under dette Tog landede han paa Heimreisen paa Orkenerne, og kom endelig tilbage efter nogle Maaneder. Paa den tredie Reise var Cormac nær ved Døden; thi da han ved en stadig Sydenvind havde seilet i fiorten lange Sommerdage og Nætter henimod Norden lige ud fra alle Lande, kom han tilsidst videre end nogen af hans Formænd, og stod i Fare for at blive hindret fra Bagreisen. Blandt de mange redselsfulde Hændelser, som mødte ham der, var en utallig Mængde af visse usædvanlige Søedyr, hvilke satte haardt ind paa Skibet, og truede med at bore Hul paa Huderne, hvormed det var overtrukket. Man har Leilighed til at troe, at de Geistlige ikke har været de eneste, som dreve denne ligesaa ærefulde som farlige Forretning.

Opdagelsen af den store Ø, som vi nu kalde Island, har uden Tvivl været en blandt Frugterne af disse Reiser. De Islandske Historier stemme overeens deri, at Landet havde været bekiendt og beboet paa sine Steder af de Irske, serend de Norske komme der i Aaret 870. Forend Den blev opdaget af de Norske, siger Forfatteren af Landnama ⁸⁸⁾, boede der et Folk, som Nordmændene kaldede Vapa. De vare Christne; og troer man, de havde deres Oprindelse fra de vestlige Lande i Havet; thi blandt de Ting, som de lode efter sig paa Derne Vapey og Vapili, fandtes Bispestave, Kloster og irske Bøger, hvoraf med Faste kunde sluttes, at de vare Irklændere. Den troeværdige Forfatter lægger endnu til, at de samme Folk havde boet paa Gaarden Kirklubæ paa Sønderlandet, hvilket er en Omstændighed, som beviser tilstrækkelig, at de maae have fæstet Fod paa Den; thi den bemeldte Gaard ligger høit oppe i Landet. Den vestlige Kyst af Island var ikke mindre velbekiendt til de Irske i disse Tider; thi naar Orlog Kapten, en norsk Adelsmand, som havde været opdragen i Biskop Patricks Huus paa Sude-

bant palmulas continuo auster cessavit ventus, & spiravit aquiloneus per multos post dies: & navis Cormaci ad terras reduca est. Vid. Pinkertons Vit. Sanctorum Scotiae. p. 64. 146. Conf. F. Johnstones Antiquitates Celto Normannicae. p. 139, hvor man seer at Kong Brude regjerede ved Aaret 556.

⁸⁸⁾ Landnama f. Liber originum Islandiae. Hafn. 1774. Pag. 2.

erne, fik i Sinde at gaae til Island, erholdte han med sig paa Reisen saadan Raad af sin æreverdige Fostersfader, som robe den udførligste Kundskab om Stædernes Beliggenhed. Saaledes, da Orlig var reiseferdig, gav Prælaten sin Fostersøn en Messebog, en Jernklokke og en Guldmynde, tilligemed et Stykke af viet Jord, hvilket han ved Grundlægningen af en Kirke kunde bruge istedet for Indvielse. Han bad Orlig, saa snart, som han maatte faae Landet i Sigte, at seile langs med Kysterne mod Vesten, til han einede tre Fjælde, adskilte fra hverandre ved Indløbe af Havet, og grønne Dale. Her skulde han styre til det sydligste Fjeld, hvor han paa en Slette midt i Skoven vilde opdage trende Stene; der skulde han sætte sin Boepæl, og opbygge Herren et Hus ⁸⁹).

Vi have da seet Irlanderne, et Folk anklaget for Barbarie og Wildhed, at giennebløbe Havet, og opdage ubekjendte Lande, paa en Tid da Resten af Europa laae nedsunken ubi dyb Bankundighed; da Blodsudgydelse og Plynder var de heldste Gjøremaal. Vi forundre os herover, men fordoblet bliver vor Forundring, naar vi see dem aabne Veien til den nye Verden, hvilken efter Aarhundrede blev en udtømmelig Kilde af lige megen Skam og Ære til de sidste Opdagere. Æren at have først opdaget America tilkommer unægtelig de Irse. Den Sag er saa vel beviist ved Forfatterne af Landnama og Eyrbyggja Saga, at derom kan neppe være Tvivl tilovers. Da de paabe- raabte Fildragelser ere baade vigtige og lidet bekiendte, vil jeg anføre dem hele og holdne. "Are Marson af Reykhole, siger Forfatteren af Landnama, blev kastet paa Kysten af de hvide Mænds Land, hvilket andre kalde det store Irland. Det ligger i det Vestlige Hav nær ved det gode Vinland. Her blev Are dødt, men kunde ikke faae Tilladelse at vende tilbage. Dette blev først fortalt ved Rafn, den Limmerikfarer, som havde seilet mange Aar paa Limmerik. Derforuden bevidnede Thorfel Geitson, at han havde hørt adskillige Islændere med en Stemme sige det samme, og lægge til, at de havde været nærværende da Torfin, Greve af Orkenørne, fortællede, at Are var bleven seet i de hvide Mænds Land, at ham bevises megen Ære, men blev nægtet Tilladelse at forlade hans Opholdssted" ⁹⁰). Eyrbyggja Saga lægger

⁸⁹) Landnama. Pag. 23.

⁹⁰) Landnama. Pag. 133.

lægger ny Bægt til denne vigtige Fortælning ²¹⁾. En Gudleif Gunlaugsen af Straumfiord paa Island, Broder til Torfin, Sturlungenes Stamfader, var en beremt Sømand, og førde sit eget Skib. Henimod Enden af hellig Kong Olaves Regiering hændede det, at Gudleif efter Sædvane seilede til Dublin, men da han skulle gaae tilbage, og styrede langs den vestre Kyst af Irland, blev han overfalden af stærke Storme fra Osten og Norden, hvorved han mistede Landet af Sigte, og blev drevet ud i Havet; tilsidst fik han et Land at see, og endskjønt ingen blandt Besætningen kjendte det, besluttede han dog at søge Landet, efterdi hans Selskab var meget udmattet. Kort derpaa gik han ind i en beqvem Havn, og blev strax besøgt af Indbyggerne, hvoraf han ikke kjendte nogen; dog kom det ham for, som de talte det Irske Sprog. Det varede ikke længe til mange Hundrede af de Indfødte samlede. De angreb de Fremmede, toge dem fangne, bandt deres Hænder paa Ryggen, og dreve dem op i Landet. Her ville nogle at de skulle blive dræbte, men andre igjen, at de skulle blive giorte til Slaver. Inden Sagen blev afgjort, saae man en Hoben Folk komme ansættende til Hest. Da disse nærmede sig til Stedet, bemærkede Islænderne en stor og anseelig Mand, skjønt gammel og graahaaret. Foran ham blev baaret en Fahne. Alle bukkede for den Gamle, bade ham velkommen, og forlangede hans endelige Dom i Sagen. Han lod da kalde Gudleif og hans Medfølgere, hvilke, da han fik at vide, at de vare fra Island, spurgde han med stor Omhyggelighed efter adskillige Ting og Tildragelser i deres Fæderneland. Imidlertid bleve Indbyggerne uroelike, og dreve paa at Sagen skulle afgjøres. Den fornemme Mand brød da Samtalen med Gudleif, gik til sine Folk, og tog 12 Mænd afside med sig. Efter nogen Tid vendte de tilbage. Den Gamle sagde da: Vi Landets Beboere have betragtet eders Forsætning, og er det deres Villie, at eders Sag skal afgjøres efter mit Godtbefindende. Jeg giver eder derfor Tilladelse at reise hvorhelst eder lyst; men dog raader jeg eder at I forlade dette Land; thi Indbyggerne ere ikke at lide paa; de ere vanskelige at handle med, helst nu, de troe, at de have lidt Vold paa sine Rettigheder. Desuden har Landet Mangel paa gode Havne, og blive Fremmede allevegne an-

Dddd 2

salbne

²¹⁾ Eyrbyggja Saga. Pag. 328.

faldne som Ziender." Historien af Erik den Røde lægger endnu dette til, at Skrælingene, eller de saa kaldte Eschimeaux, hvilke han fandt i Markland, fortalte ham, "at der laae et Land over for deres Kyfter, som var beboet af et Folk, som klædte sig i hoide Klæder, pleiede at gjøre stort Ansfriz, og bære Fahner paa lange Stokke. Man troede at dette Land var de hoide Wænds Land eller det store Irland."

Forgiæves Arbeide ville det blive, at bestemme med nogen Visshed, hvad Part af America det store Irland haver været. Efter Landnama laae det nær det gode Vinland, og dette vide vi kan ikke være andet end Kyfterne af Ny-Engeland og Ny-Jersey. Den astronomiske Beskrivelse, som Forfatteren af bemeldte Historie har givet os af Vinland, passer overmaade noie med den Brede, hvorunder disse Steder ligge ²²); thi, siger han, der er i Vinland større Lighed mellem Dagens og Natens Længde indbyrdes end i Grønland eller Island, da Solen, naar Dagen er kortest, sees over Horizonten fra Klokken $7\frac{1}{2}$ om Formiddagen til $4\frac{1}{2}$ om Estermiddagen. Det bliver da begribeligt, hvorfra de af Muur opførte Brønde, Leerkar og Teglsteen have sin Oprindelse, som de Svenske opdagede ved deres Ankomst nedensfor Salem langs med Delawarefloden. De Vilde kiendte ikke det mindste ved Europæernes Ankomst til Teglbraenderiet eller den Kunst at gjøre Potter og Kar af Leer, og dog vidste de at sige, at disse Brønde havde været til længe før Colombi Tider ²³). Naar vi kalde til Estertanke, hvor let det gamle Grønland tabtes og blev usindeligt igjen, undre vi os ikke over, at en Irfsk Colonie saa langt borte fra Moderlandet kunde forgaae og blive glemt. Sagen er i Korthed denne: De Irfske bleve, efter den Tid, vi handle om, indvillede i Borgerkrige, deres Skibsfart standsede, og de nedsunke efterhaanden i et uøvert Barbarie ²⁴). Imidlertid have Nybyggerne manglet de Fornødenheder,

²²) G. Schismings Norges Riges Historie. 3. Deel. Pag. 419. Confr. Maa nedskrivtet Minerva for Januarii Maaned 1788. Pag. 9, 10.

²³) P. Kalms Resa til Norra America. 2. Deel. Pag. 510, II.

²⁴) Gilla's feast giver et lige beklageligt og sandfærdigt Malerie af den elendige Tilstand, hvorudi Irland, det fordam ophyste Irland, befandtes i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

der, hvilke man pleiede at tilføre dem fra Europa. De have derfor deels blandet sig med Indianerne, deels blevet af disse ødelagte. I det første Tilfælde var intet andet mueligt, end at de ved Omgang med de Indsødte bleve aldeles vilde. Erfarenhed lærer, at de som boe allene og affides hos vilde Folk i nogle Aar, blive i Natur, Sæder og Skikke deres Naboer saa lige, at der næppe kan mærkes Forskiel mellem begge.

Det bliver da saaledes vist, at de Jisse gif alle Havets Farligheder med Fornøielse imøde. Nu bleve de ledte af Videlyst til ubekjendte Himmelegne, nu ferde Haab om Bytte dem til Orlogs. Saa forskiellige Hensigter maae nødvendig have givet de Jisse Skibe forskiellig Størrelse og Bygning. Orlogsskibene vare lange; de kaldtes derfor Langskibe ⁹⁵⁾; de vare bygte af Segetømmer, hvilket man omhyggeligen glattede med Høvelen, for at formindste Træets Gnidning mod det vaade Element. Maaskee har en sliq Maskine bestaaet af en fuldvoren Eeg. I det mindste giver Ossian Leilighed til denne Tanke. "Earthon, siger Poeten, den første af Volgæs Stamme, han som reiste paa Vindene, skied først det sorte Skib paa Havet, lig en Hvalfskiff giennem det sprakkende Skum. I Clubas ryggede Bugt besteg han Volgen paa sin sorte Eeg — den Eeg han sældede i Lumon, for at randsage Havet" ⁹⁶⁾. Med sliqe Skibe seilede Fingal under Himmelens Veivisioning til det snørige Lochlin, da "han bød sine hyide Seil at hidfles mod

D d d d 3

Brelen

In western Isle thrice famed for bogs,
For Tories and for great wolf dogs,
For drawing Hobbies by the tail,
And threshing corn with fiery flail,
Where curds and Beer for truth I tell it,
Are made without a pot or skillet,
And without pan and without kettle
Or any thing that's made of mettle.
And where in bowels of the ground
Great heaps of butter too are found,
Of which with blood of living beast,
The natives make a dainty feast

And when in leathern hairy boat
O'er swelling waves bold mortals float,
Like gulls who never yet were found
By strength of water to be drawnd
And free from fear and danger ride
On back of waves, 'gainst wind and tide
And where the mountains once a year
In flames like Ætna do appear
And burn, believe me, day and night
To strangers a most dreadful fight
One Gilla lived the son of Shan
Who was the son of Patrik Bar.

⁹⁵⁾ Vita St. Columba Authore Adomnato. Lib. II. Cap. 46. Prima vice cum dolare & roboreæ traherentur longa naves, & magna navium pariter materiæ eveherentur domus. &c.

⁹⁶⁾ Ossian: Temora. Book VII.

Brosen af Conas Vind, og saae til det Høie, da Natten kom ned, efter den ildhaarede Ul-crim. Himmelens Stierne blev ikke borte; rød reiste den blandt Skyerne — Han fulgte den yndige Straale paa det soagtskinnende Dyb" 97). Handelsffibe og andre mindre Fartsier vare sammensatte af Vidier, beklædte med Drebuder 98), og førde baade Arer og Seil 99). Hvad enten disse bleve giorte af Skind, Klæde eller Linnet, er ikke vist; men Takfællagen bestod allene af Læderremmer. I dette Tiemed gav man altid Fortrinnet til Hvalros huden. For dens Skyld har Hvalfangsten været i de ældste Tider en særdeles vigtig Gienstand for vore Fædres Flittighed 100).

Jeg vil just ikke paastaae at de Irse have taget en virksom Deel i Hvalfiskeriet. Imidlertid fortiener det noie Estertanke, hvad Solinus fortæller os om dette Folk, at de dannede Haandsfangene paa deres Sværde udaf Hvaltænder, hvilket de gave al den Glands af Elphenbenet 101). Lad Nordmændene allene have lagt Vind paa Hvalfangsten, saa bliver dog Irland Stedet hvor de fandt et fordeelagtigt Market. Jeg skal forsøge at oplære denne Sag ved en anden Leilighed, og vise at vore Forsædre have længe før det ottende Aarhundrede været bekiendt med de Irse Kyster, og de Fordele, som Dens Veligheden kunde give deres Handel.

97) *Offians* Temora. B. III.

98) *Solinus*. Cap. 25. Navigant Hiberni vimineis alveis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum.

99) *Offians* Carric Thura. They lifted up the founding sail; the wind whistled through the thongs of their masts.

100) *Orosius* translated from the Anglosaxon langvage by the Honourable Daines Barrington. Lond. 1776. Cap. I. Othere wæs swa feor nord swa swa hwælhunta fyrrest farad. Swidost he for dyder. To eacan þæs landes sceapunge. For þam hors hwælum. For þam he hæbbad swide ædele þan on hyra todum. And hyra hyd bid swide god to scipa rapum. On his agnum laude is fe besta hwæl huntad. Para he sæde þæt he syxa sum of sloge slyxtig on twam dagum.

101) *Solinus*. Cap. 35. Qvi student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos. Candicant enim ad eburneam claritatem. Confr. Vitam St. *Columbae*. Lib. II. Cap. 40. Ubi Librano Harundineti machæram, belluinis dolatam dentibus dedit.

